

Motion till riksdagen 2024/25:3291

av Gudrun Nordborg m.fl. (V)

med anledning av prop. 2024/25:65 Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen

1 Innehållsförteckning

2 Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3 Inledning.....	2
4 Regeringens förslag.....	2
5 Vänsterpartiets ställningstagande	3
5.1 En ny lag om uppgiftsskyldighet	3
5.2 Informationsdelning på begäran	4
5.3 Informationsdelning på eget initiativ (ex officio).....	5
5.4 Skolans uppgiftsskyldighet	7
5.5 Lagrådets yttrande	8
5.6 Utökat uppgiftslämnande från socialtjänsten och hälso- och sjukvården.....	9

2 Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår proposition 2024/25:65.

3 Inledning

Vänsterpartiet värnar demokratiska grundvärden som rättssäkerhet och skyddet för den personliga integriteten. Den tekniska utvecklingen och den allt större möjligheten till datainsamling av privata uppgifter innebär en stor utmaning. I dag är det möjligt att samla in en stor mängd uppgifter av känslig karaktär som visar var människor befinner sig och vilka rutiner de har. Det är därför av yttersta vikt att skyddet för den personliga integriteten hela tiden bevakas i takt med den ökande digitaliseringen. Vi vill samtidigt inte försvåra de brottsbekämpande myndigheternas arbete med att utreda och beivra brott. Därför är vi även angelägna om att det finns ett regelverk som ger ett gott skydd för Sveriges och landets invånares säkerhet. Det måste kunna ställas höga krav på att grov brottslighet bekämpas på ett effektivt sätt med hjälp av lagstiftning som bygger på de grundläggande rättsliga principerna i en rättsstat. Förslag som innebär nykriminalisering eller straffskärpningar ska alltid vara väl underbyggda och ha analyserats utifrån nödvändighet, effektivitet och proportionalitet. Detta gäller även förslag om ny lagstiftning om tvångsmedel och utökad användning av befintliga tvångsmedel, särskilt de hemliga tvångsmedlen, såväl som ökad informationsdelning mellan myndigheter i syfte att beivra brott. En ökad övervakning av människor innebär dock inte automatiskt en minskad kriminalitet eller att fler brott klaras upp.

Vi ser med stor oro på den utveckling som skett sedan början av 2000-talet och som i dag lett till att vi allt starkare närmar oss ett övervakningssamhälle. Frågor om personlig integritet och mänskliga rättigheter får gång på gång stå tillbaka. Varje inskränkning som godtas tenderar att bereda väg för ännu fler och mer ingripande åtgärder. Argument i stil med att den som har rent samvete inte har något att frukta riskerar att bli urvattnade floskler ju fler inskränkningar av den personliga integriteten som accepteras. Konsekvenserna för samhällsklimatet och demokratin på lång sikt är svåra att överblicka.

4 Regeringens förslag

Regeringen föreslår i sin proposition att det ska införas en ny lag som ger ett antal statliga myndigheter samt kommuner, regioner och skolor en skyldighet att både på begäran och på eget initiativ lämna uppgifter till Polismyndigheten och övriga brottsbekämpande myndigheter. Regeringen föreslår också ändringar i bl.a. offentlighets- och sekretesslagen som innebär en utökad möjlighet för socialtjänsten och hälso- och sjukvården att lämna uppgifter till brottsbekämpningen. Syftet med förslagen är att myndigheter och andra aktörer ska kunna lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. Detta är, enligt regeringen, inte möjligt med dagens sekretesslagstiftning. Den nya lagen och lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 april 2025.

5 Vänsterpartiets ställningstagande

Propositionen innehåller ett antal mer eller mindre långtgående förslag till informationsdelning i brottsbekämpande syfte. Det är anmärkningsvärt att en ensamutredare fått i tilläggsdirektiv att ta fram en ny huvudregel i sekretesslagstiftningen utan att göra en bedömning i sakfrågan (dir. 2022:37, dir. 2023:11). Att utredningen haft sakkunniga och experter till sin hjälp förändrar inte det faktum att utredningen är ett rent beställningsverk från regeringen. De förslag som lämnas är den särskilde utredarens förslag. En utredning av en så pass stor ändring i sekretesslagstiftningen borde enligt Vänsterpartiets mening ha bedrivits på ett helt förutsättningslöst sätt genom en parlamentarisk utredning.

Flera av förslagen är mycket långtgående och därmed oproportionella. Det finns stora möjligheter redan i dag för de brottsbekämpande myndigheterna att få del av såväl sekretessbelagda uppgifter som annan information inom ramen för t.ex. förundersökning och även i brottsförebyggande syfte. Ökad informationsdelning kan dock enligt vår mening möjligen vara motiverad vid vissa grova brott. Men regeringens förslag innebär att ospecificerad information kan komma att lämnas genom en ny huvudregel i sekretesslagstiftningen. Det är helt i strid med Vänsterpartiets syn på integritet och även helt i strid med den hittills rådande uppfattningen om skydd för sekretessbelagda uppgifter och människors integritet. Regeringens förslag gör att sekretesslagstiftningen, som redan är tämligen komplicerad, blir ännu mer komplex och därigenom ännu mer svårtillämpad för de berörda. Det kan i sin tur innebära att fler felaktigheter begås när enskilda tjänstemän och skolanställda ska göra komplicerade sekretessbedömningar på helt nya grunder. Detta behöver även ställas i relation till att regeringen överväger att utvidga ansvaret för tjänstefel (dir. 2024:14). Här nedan redogör vi närmare för de viktigaste delarna av regeringens förslag.

5.1 En ny lag om uppgiftsskyldighet

Regeringen föreslår i sin proposition att det ska införas en ny lag med skyldighet för statliga myndigheter, kommuner, regioner och skolor att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna (Ekobrottsmyndigheten, Kustbevakningen, Polismyndigheten, Skatteverket, Säkerhetspolisen, Tullverket och Åklagarmyndigheten) som behövs i deras arbete med att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet samt för att utreda eller lagföra brott. Uppgifterna ska i vissa fall lämnas endast på begäran av de rättsvårdande myndigheterna och i andra fall lämnas på eget initiativ (ex officio).

Utgångspunkten är att uppgifter som behövs i brottsbekämpningen, och som finns hos vissa myndigheter och andra aktörer, ska lämnas till de brottsbekämpande myndigheterna, oavsett om uppgifterna skulle kunna omfattas av sekretess.

Flera remissinstanser invänder mot förslaget. Riksdagens ombudsmän (JO) pekar på att lagen kommer att medföra en betydande förändring av myndigheternas uppdrag och ifrågasätter om en så genomgripande och långtgående förändring verkligen är önskvärd. Institutet för mänskliga rättigheter anser att det inte går att skatta de integritetsrisker som den föreslagna lagen innebär och förordar att ett arbete med att öka informationsflödet i stället sker med stöd av befintlig lagstiftning. Kammarrätten i Göteborg anser att oklarheterna beträffande nyttan av förslaget och konsekvenserna av ingreppen i enskildas personliga integritet är sådana att en proportionalitetsavvägning inte kan göras.

Kammarrätten anser vidare att systematiken med en ny lag som ska tillämpas parallellt

med offentlighets- och sekretesslagen riskerar att leda till tillämpningssvårigheter. Sveriges advokatsamfund anser att förslaget går alltför långt i förhållande till de syften som ska uppfyllas och att det inte är klarlagt att samhällets intressen står i rimlig proportion till de omfattande inskränkningar i den enskildes rätt som förslaget innebär. Rädda Barnen och Stockholms kommun saknar en tydlig barnkonsekvensanalys. Fri-skolornas riksförbund och Svenskt Näringsliv anser att det bör övervägas att göra lagstiftningen tidsbegränsad.

Offentlighets- och sekretesslagen (OSL) reglerar bl.a. vilka sekretessregler som gäller mellan myndigheter till skydd för enskilda. Reglerna syftar i första hand till att värna den enskildes personliga integritet, och en utgångspunkt är att uppgifter som omfattas av sekretess inte ska vidarebefordras utanför den verksamhet i vilken de hämtats in. När sekretessgenombrott, dvs. utlämnande av uppgifter, övervägs måste det göras en bedömning av vilken grad av intrång i den personliga integriteten sekretessgenombrottet innebär. I den bedömningen är det särskilt viktigt att beakta bl.a. om utbytet av information sker mellan myndigheter eller om även enskilda deltar, arten av uppgifter, för vilka ändamål som uppgifterna behandlas, mängden av uppgifter, hur uppgifterna används, hur uppgifterna sprids och möjligheten att lagra uppgifterna. Hänsyn måste också tas till hur ett sekretessgenombrott skulle påverka förtroendet för berörda myndigheter.

Dagens sekretessregler är komplicerade men, enligt Vänsterpartiets mening, väl avvägda. Att som regeringen nu föreslår, införa en uppgiftsskyldighet i en särskild lag som åsidosätter sekretessen, är vanskligt på många sätt. Konsekvenserna är, som några remissinstanser och även Lagrådet påpekar, svåra att överblicka. Eventuella ändringar i syfte att bekämpa grova brott bör i stället göras i OSL så att systematiken i lagstiftningen inte går förlorad. Vi vill betona att sådana ändringar alltid måste vara både nödvändiga och nog övervägda inom ramen för en seriös utredning för att vi ska acceptera dem.

Regeringen skriver själva i sin proposition att det finns en risk för att förslaget kan innebära ett försämrat skydd för den personliga integriteten. Vidare menar regeringen att det inte kan uteslutas att det finns en risk för att förtroendet för de myndigheter som blir skyldiga att lämna ut uppgifter minskar och detta skulle kunna medföra andra konsekvenser, t.ex. en minskad benägenhet att vända sig till dessa myndigheter (prop. 2024/25:65 s. 70). Vänsterpartiet anser att det är oroväckande att regeringen, trots denna vetskap, lägger fram förslaget till riksdagen.

5.2 Informationsdelning på begäran

Regeringen föreslår i sin proposition att i den nya lagen ska det införas en skyldighet att på begäran lämna en fysisk persons kontaktuppgifter till en brottsbekämpande myndighet om uppgiften behövs i den brottsbekämpande verksamheten. Med kontaktuppgift avses uppgift om bostadsadress, telefonnummer, e-postadress, arbetsplats, ombud eller företrädare, användarnamn, ip-adress och annan jämförbar uppgift. Uppgiftsskyldigheten ska omfatta alla statliga myndigheter, kommuner, regioner och yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet på socialtjänstens område, enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården och skola. Uppgiftsskyldigheten ska dock inte gälla Försvarets radioanstalt. En kontaktuppgift ska dock inte lämnas om det finns en bestämmelse om sekretess eller tystnadsplikt som är tillämplig på uppgiften och synnerliga skäl talar för

att det intresse som sekretessen eller tystnadsplikten ska skydda har företräde framför brottsbekämpningens intresse av uppgiften.

Flera remissinstanser, bl.a. Friskolornas riksförbund, Integritetsskyddsmyndigheten och Luleå kommun, invänder mot förslaget att uppgiftsskyldigheten ska omfatta ip-adresser. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och Sveriges Lärare anser att uppgiftsskyldigheten inte heller ska omfatta uppgifter om var en person vistas och användarnamn på sociala medier. Kammarrätten i Göteborg och Svea hovrätt anser att det mot bakgrund av domstolarnas oberoende finns principiella betänkligheter mot en ordning som innebär att de har en uppgiftsskyldighet gentemot brottsbekämpande myndigheter. Enligt Svea hovrätt finns också en risk att den föreslagna ordningen kan komma att innebära en försämring av det sekretesskydd som i dag är tillämpligt inom domstolarnas verksamhet. Statens haverikommission bedömer att uppgiftsskyldigheten kan komma i konflikt med den egna verksamheten. Den riskerar enligt myndigheten att minska förutsättningarna för att få personer att prata fritt och även benägenheten hos utländska myndigheter att dela med sig av uppgifter. Akademikerförbundet SSR avstyrker förslaget att skyldigheten ska omfatta socialtjänsten. Även Örnsköldsviks kommun anser att det bör övervägas att undanta socialtjänsten samt hälso- och sjukvården från uppgiftsskyldigheten. Vårdförbundet delar inte utredningens uppfattning att kontaktuppgifter till patienter och andra enskilda som har varit i kontakt med vården är mindre integritetskänsliga. Om en uppgiftsskyldighet ändå införs anser Vårdförbundet att den bör vara begränsad till uppgifter om en enskild individ och till misstankar om allvarliga brott.

Det finns redan i dag vissa uppgiftsskyldigheter i förhållande till brottsbekämpningen som tar sikte på kontaktuppgifter, även sekretessbelagda sådana. Vidare framgår vissa av de uppräknade uppgifterna av folkbokföringen. Regeringen hävdar i sin proposition att dessa möjligheter att få fram kontaktuppgifter inte är tillräckliga. Vänsterpartiet kan förvisso hålla med om att vissa av uppgifterna i förslaget inte är speciellt integritetskänsliga och därför borde kunna få efterfrågas för brottsbekämpande ändamål, i synnerhet vid allvarlig brottslighet. Men dessa ändringar bör i så fall genomföras i befintlig lagstiftning och inte genom uppgiftsskyldighet i en helt ny lag. Vidare krävs att ändamålet med utlämningen av kontaktuppgifter prövas i förhållande till varje verksamhet som omfattas. Socialtjänsten och hälso- och sjukvården är t.ex. verksamheter som bygger på ett förtroende till klienter och patienter som särskilt kan skadas av att känsliga uppgifter lämnas ut.

5.3 Informationsdelning på eget initiativ (ex officio)

Regeringen föreslår att det i den nya lagen ska införas en skyldighet för statliga myndigheter och kommuner och regioner att även på eget initiativ lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna. De statliga myndigheter som omfattas av skyldigheten att lämna uppgifter till brottsbekämpande myndigheter enligt den nya lagen ska vara: Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Bolagsverket, Centrala studiestödsnämnden, Finansinspektionen, Fondtorgsnämnden, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg, Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, Lantmäteriet, samtliga länsstyrelser, Migrationsverket, Naturvårdsverket, Pensionsmyndigheten, Skatteverket, Statens skolinspektion, Tillväxtverket, Transportstyrelsen, Utbetalningsmyndigheten och samtliga utlandsmyndigheter. En uppgift ska inte lämnas om det finns en sekretess-

bestämmelse som är tillämplig på uppgiften och det står klart att det intresse som sekretessen ska skydda har företrädare framför intresset av att uppgiften lämnas ut. Uppgiftsskyldigheterna för statliga myndigheter, kommuner, regioner och skolan gäller inte uppgifter som omfattas av statistiksekretess, viss hälso- och sjukvårdssekretess, socialtjänstsekretess, sekretess i notarius publicus verksamhet samt sekretess i verksamhet för enbart teknisk bearbetning och lagring för någon annans räkning. Detsamma ska gälla för uppgift som omfattas av tystnadsplikt inom hälso- och sjukvården.

Sveriges advokatsamfund, som avstyrker förslaget i sin helhet, menar att uppgiftsskyldigheten går längre än vad som är nödvändigt med hänsyn till syftet. Advokatsamfundet anser att förslaget innebär en risk för ändamålsglidning när uppgifter ska börja behandlas för andra ändamål än vad som har varit avsett initialt. Reglerna kommer även att medföra att ytterligare myndigheter, och därmed fler personer, får tillgång till dem, vilket i sig innebär ökade risker. Advokatsamfundet vill särskilt uppmärksamma frågan om sekretess för olika uppgifter som ingår i informationen och tystnadsplikt såvitt avser de privata aktörerna som åläggs att lämna information till de brottsbekämpande myndigheterna. Vissa slags uppgifter har högre skyddsvärde än andra och omfattas därför av olika bestämmelser OSL med särskilda högre sekretesskrav och motsvarande gäller för de privata aktörerna med deras regelverk om tystnadsplikt. Advokatsamfundet lyfter därför fram behovet av särskild försiktighet när det blir fråga om informationsutbyte där uppgifter ingår som omfattas av ett särskilt starkt sekretesskydd och där kravet på tydlighet och förutsebarhet måste anses extra angeläget.

Även JO avstyrker förslaget om den nya lagen om uppgiftsskyldighet. Enligt JO är förslaget problematiskt ur flera aspekter. Uppgiftsskyldigheten kan i princip omfatta vilken uppgift som helst. Det finns inget krav på att brottsligheten ska vara av ett visst allvar eller ens att uppgiften ska röra brottslighet. Skyldigheten omfattar vidare alla uppgifter hos en myndighet, och inte endast sådana som omfattas av sekretess. Enligt utredningen kan uppgiftsskyldigheten vara värdefull för att uppmärksamma nya mönster eller trender som kan vara en indikation på ett brottsligt syfte eller upplägg. JO instämmer i behovet av att sådan information kommer till de brottsutredande myndigheternas kännedom. Detta kan dock åstadkommas på ett mindre ingripande sätt, exempelvis genom att en berörd myndighet på ett generellt plan beskriver sina iakttagelser, utan att uppgifter om enskilda lämnas ut. Förslaget innebär ett mycket lågt ställt krav för att uppgiftsskyldigheten ska inträda. Utöver sådant som rör konkreta misstankar om brott torde det enligt JO vara mycket svårt för en tjänsteman att avgöra om en uppgift kan antas behövas i den brottsutredande verksamheten.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO) ställer sig frågande till om de integritetsinskränkningar som förslagen innebär är proportionerliga i förhållande till sitt syfte. Naturvårdsverket anser att uppgiftsskyldigheten bör begränsas om behovet av uppgifter inte går att precisera närmare, t.ex. genom att det ska vara fråga om uppgifter som tar sikte på en viss typ av brottslighet eller brottslighet av visst allvarligt slag. Ett flertal remissinstanser har synpunkter på förslaget att uppgifter ska lämnas på eget initiativ. Akavia menar att behovet av ökad information bör kunna mötas inom ramen för det befintliga systemet, med en fortsatt tillämpning av generalklausulen i OSL, sänkta trösklar för utlämnande på begäran och ökad samverkan.

Vänsterpartiet instämmer i remissinstansernas synpunkter. Regeringens förslag om en skyldighet för de ovanstående verksamheterna att på eget initiativ lämna information till de brottsbekämpande myndigheterna riskerar inte bara människors integritet, vilket i

sig är illa nog. Polisen riskerar att helt översvämmas av mängder av uppgifter av mer eller mindre väsentlig karaktär. Enligt vår mening är detta inte ett effektivt sätt att arbeta brottsförebyggande på.

5.4 Skolans uppgiftsskyldighet

Regeringen föreslår även att det i den nya lagen införs en skyldighet för skolan att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna. En bestämmelse om detta ska införas i skollagen. Uppgiftsskyldigheten ska omfatta alla delar av skolans verksamhet och gälla för skolväsendet, internationella skolor och öppen fritidsverksamhet. Skyldigheten ska gälla oavsett om verksamheten bedrivs av en offentlig eller en enskild huvudman. Uppgiftsskyldigheten ska fullgöras av rektor eller, beträffande öppen fritidsverksamhet och fritidshem som inte är integrerade med en skolenhet eller förskoleenhet, den personal som huvudmannen utser. Skolan ska utan föregående begäran lämna en uppgift som finns i verksamheten till Polismyndigheten, om rektorn bedömer att uppgiften behövs i den myndighetens brottsbekämpande verksamhet. En uppgift ska inte lämnas om det finns en bestämmelse om sekretess eller tystnadsplikt som är tillämplig på uppgiften och övervägande skäl talar för att det intresse som sekretessen eller tystnadsplikten ska skydda har företräde framför brottsbekämpningens intresse av uppgiften.

Flera remissinstanser, däribland Barnombudsmannen (BO), JO och Advokatsamfundet avstyrker förslaget helt eller delvis. BO anser att riskerna när det gäller förtroendet för verksamheterna och frågetecknen kring behovet av utökade rättsliga möjligheter för utlämnande är för stora. Liknande synpunkter framförs av Huddinge kommun, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Jämtlands län och Stockholms kommun. Stockholms universitet (kriminologiska institutionen), SKR och Sveriges Lärare anser att utredningen inte har visat att en ökad informationsskyldighet från skolan kan förväntas ge sådana brottsförebyggande effekter att de uppväger riskerna med en minskad tillit. SKR och Sveriges Lärare anser vidare att utredningen inte tillräckligt har analyserat de konsekvenser förslagen skulle få när det gäller lärare och studie- och yrkesvägledares arbetsmiljö och arbetsbelastning. Göteborgs kommun anser att en skyldighet att lämna uppgifter till brottsbekämpningen inte ligger inom ramen för skolans uppdrag och att den riskerar att ta tid från annan verksamhet. Sundsvalls kommun efterfrågar ett förtydligande av hur uppgiftsskyldigheten förhåller sig till anmälningsplikten enligt socialtjänstlagen. TCO anser att liknande begränsningsregler som föreslås avseende hälso- och sjukvård och socialtjänst (se nedan) bör utredas ytterligare och övervägas också på skolans område.

Rädda Barnen avstyrker förslaget. De rättigheter som riskerar att kränkas med detta förslag är framför allt barnets rätt till utbildning samt barnets rätt till stöd och skydd. Förslaget innebär att skolans rektor både på begäran och eget initiativ ska lämna uppgifter till t.ex. polisen. Rädda Barnen ser att barn och familjer utan papper riskerar att inte komma till skolan eller dela information med skolans personal på grund av oro eller rädsla. En annan grupp som riskerar uteblivet stöd och skydd är barn med normbrytande beteende eller barn i riskzon för kriminalitet. Dessa barn och deras föräldrar kan avstå att söka tidig hjälp från exempelvis elevhälsan, utifrån oro att det man berättar delas vidare till polisen. Lagförslaget kan alltså bli kontraproduktivt; barn i riskzon söker inte stöd alls eller söker stöd för sent, när problematiken är förvärrad. Rädda Barnen anser att den skyldighet skolan redan har att anmäla misstanke om att barn far

illa till socialtjänsten, vilket går helt i linje med elevhälsans och skolans stödande uppdrag och att tidigt signalera oro för en elev, är tillräcklig. En uppgiftsplikt till brottsbekämpande myndigheter ger dessutom vid handen något annat. Rädda Barnen ser inte att sådana uppgifter bidrar till stöd och insatser för barnet. Utifrån barns rättigheter anser Rädda Barnen att samma undantag som görs för socialtjänst samt hälso- och sjukvård bör göras för skolan. Rädda Barnen understryker vikten av att fredda skolans grunduppdrag, som rätt utfört är brottsförebyggande i sig, och att inte äventyra barns rättighet till utbildning, stöd och skydd.

Sveriges Skolledare har i en artikel till Altinget¹ uttryckt att kravet på rektorerna i själva verket är ett sätt att ”smyginföra” anmälningsplikt eftersom lagändringen kan få samma negativa konsekvenser som anmälningsplikten och äventyra skolans grundläggande uppdrag. Misstankar om att ett barn är papperslöst kan ha betydelse för brottsbekämpningen. Förslaget blir därmed ett sätt att tvinga skolledare att agera informatörer åt de brottsbekämpande myndigheterna. Det är skadligt för tilliten mellan elever, föräldrar och skolan. Sveriges Skolledare ser även en risk att elever slutar öppna upp sig för skolpersonal och att vissa elever helt slutar komma till skolan. Samtidigt riskerar förslaget att öka hot och våld mot rektorer.

Vänsterpartiet instämmer i synpunkterna ovan. Det är en sak att skolan anmäler konkreta brott som begåtts till polisen. Att oro för ett enskilt barn resulterar i en orosanmälan till socialtjänsten bör vara en självklarhet. Vidare är det både bra och önskvärt att den lokala polisen har ett samarbete med skolorna i området för att t.ex. hämta in upplysningar på en mer generell nivå och bygga förtroende hos barn och ungdomar genom t.ex. skolbesök. Men att skolpersonal på det sätt som regeringen nu föreslår, ska utföra uppgifter som ligger så långt ifrån skolans huvudsakliga uppdrag är både orimligt och kontraproduktivt. I stället för att lägga dessa uppgifter på skolan bör regeringen satsa mer resurser på både skola och socialtjänst så att verksamheterna får bättre möjligheter att arbeta brottsförebyggande genom att använda de verktyg som redan finns.

5.5 Lagrådets yttrande

Lagrådet skriver i sitt yttrande att förslaget innebär en stor principiell nyhet i svensk förvaltningstradition, vars konsekvenser är svåra att överblicka. Lagrådet har i sak inga invändningar mot förslaget att vissa myndigheter, kommuner och regioner samt rektorer inom skolväsendet ska vara skyldiga att på begäran av de brottsbekämpande myndigheter som anges i lagen lämna uppgifter till dessa myndigheter. Lagrådet avstyrker däremot förslaget att vissa myndigheter, kommuner och regioner samt rektorer inom skolväsendet ska vara skyldiga att på eget initiativ lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna. Det är Lagrådets uppfattning att den föreslagna skyldigheten att lämna uppgifter ex officio kommer att bli mycket svårtillämpad och i en del fall rentav omöjlig att tillämpa. Därmed finns en risk för att uppgifter lämnas ut i en inte avsedd omfattning. Skyldigheten riskerar dessutom att leda till att de myndigheter som har brottsbekämpande uppgifter belastas med uppgifter som de inte begärt eller behöver. De nu angivna problemen framstår, enligt Lagrådet, som särskilt allvarliga mot bakgrund av den omfattning som uppgiftslämnandet är avsett att få.

¹ Altinget, artikel 2024-11-29 ”Nytt lagförslag tvingar rektorer att ange elever”.

Vänsterpartiet anser att det är anmärkningsvärt att regeringen, trots Lagrådets avrådan, går vidare med förslaget i denna del.

5.6 Utökat uppgiftslämnande från socialtjänsten och hälso- och sjukvården

Regeringen föreslår i sin proposition att socialtjänsten och hälso- och sjukvården ska få utökade möjligheter att lämna ut uppgifter till brottsbekämpande myndigheter genom ändringar i befintlig lagstiftning. De sekretessbrytande reglerna för socialtjänsten och hälso- och sjukvården i OSL ska utvidgas. Det ska inte längre krävas en bedömning av om en uppgift kan antas bidra till att förhindra brott för att den ska få lämnas ut. Det ska förtydligas att sekretessen får brytas inte bara för att förebygga brott utan även för att förhindra och upptäcka brott. Kravet på brottets allvar för att bryta bl.a. socialtjänst-sekretess och hälso- och sjukvårdssekretess ska, när det gäller fullbordade brott, ändras från misstanke om brott där straffskalan börjar på ett års fängelse till brott där straffskalan börjar på sex månaders fängelse. Uppgifter ska inte endast kunna lämnas ut vid försök till brott utan även vid förberedelse eller stämpling till brott. I de fallen ska det krävas att misstankarna avser brott där straffskalan för det fullbordade brottet börjar på ett års fängelse eller mer.

Flera remissinstanser, bl.a. Akademikerförbundet SSR, Aleris, Rädda Barnen, Sveriges advokatsamfund, Vårdförbundet och ett antal kommuner, anser att förslagen riskerar att påverka förtroendet för socialtjänsten och hälso- och sjukvården negativt. BO kan inte tillstyrka förslagen mot bakgrund av riskerna när det gäller förtroendet för verksamheterna och frågetecknen kring behovet av utökade rättsliga möjligheter.

När det gäller socialtjänsten och hälso- och sjukvården föreslår regeringen alltså en uppgiftsskyldighet som inte är lika långtgående som för ovan nämnda verksamheter, vilket Vänsterpartiet anser är positivt. Förutom när det gäller uppgiftsskyldighet för kontaktuppgifter (se ovan) görs ändringarna i den befintliga lagstiftningen.

Dock finns det redan i dag möjligheter för polisen att få information om brott från både socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Socialtjänstsekretess och hälso- och sjukvårdssekretess är förvisso undantagna från tillämpningsområdet för den s.k. generalklausulen i OSL. Det finns dock ett antal andra sekretessbrytande bestämmelser och uppgiftsskyldigheter som kan bryta sådan sekretess. Om en sekretessbrytande bestämmelse är tillämplig är socialtjänsten och hälso- och sjukvården skyldig att efter begäran lämna ut uppgifterna, om det inte hindrar arbetets behöriga gång. Med stöd av OSL kan t.ex. socialtjänsten, men inte hälso- och sjukvården, utan hinder av sekretess, i vissa situationer lämna ut uppgifter som rör en enskild under 21 år till Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen om det finns en risk för att den unge kommer att utöva brottslig verksamhet och att uppgiften kan antas bidra till att förhindra det. Vidare har socialtjänsten en möjlighet att lämna ut uppgifter som rör en enskild till Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen, om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att denne kommer att begå terroristbrottslighet och uppgiften kan antas bidra till att förhindra det. Det finns även en bestämmelse i OSL som bryter både socialtjänst-sekretess och hälso- och sjukvårdssekretess om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att en person kommer att begå brott som avses i 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken mot en närstående, dvs. brott mot liv och hälsa, brott mot frihet och frid och sexualbrott. Det krävs dock att det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år

för brottet och att uppgiften kan antas bidra till att förhindra detsamma. Socialtjänstsekretess och hälso- och sjukvårdssekretess kan även, under vissa förutsättningar, brytas vid misstankar om begångna brott. Varken socialtjänstsekretess och hälso- och sjukvårdssekretess hindrar att en uppgift lämnas till en åklagare eller polis, om uppgiften angår misstanke om brott som riktats mot någon som inte har fyllt 18 år och det är fråga om brott som avses i 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken, eller könsstympningsbrott. Syftet med paragrafen är att anställda inom bl.a. socialtjänsten och hälso- och sjukvården inte ska hamna i en situation där de tvingas medverka till att dölja allvarlig brottslighet som riktats mot barn.

Vänsterpartiet anser att dessa möjligheter för polisen att få tillgång till nödvändiga uppgifter är tillräckliga. Som vi påpekat ovan är både socialtjänsten och hälso- och sjukvården verksamheter som bygger på ett förtroende till klienter och patienter. Därför måste sekretessbrytande regler utformas med särskild respekt för denna situation för att inte riskera negativa konsekvenser.

Sammanfattningsvis bör riksdagen avslå proposition 2024/25:65. Detta bör riksdagen besluta.

Gudrun Nordborg (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Jessica Wetterling (V)

Tony Haddou (V)

Andreas Lennkvist Manriquez (V)